

מִיָּהּ הַיּוֹם

"אין לו להקדוש ברוך הוא בעולמו אלא ארבע אמות של הלכה בלבד" (ברכות ח')

גליון 409

מדיני ראש השנה שזול בשבת

תשרי תשפ"א

ההלכות נערכו ע"י הרב יהודה אריה הלוי דינר שליט"א – רב ביהכ"נ צא"ל "דברי שיר" ב"ב

ליל שבת ויו"ט

◀ לאחר שמונה עשרה יאמר "ויכולו" וימעין שבעי (ולא יזכיר בו את יו"ט), ואח"כ יאמר "לדוד מזמור", ולאחריו יאמר "קדיש תתקבל" (מט"א) ס' תקפ"ב סעיף כ"ד).

◀ בברכת "מגן אבות" אמר באמצע הברכה "הקל הקדוש" במקום "המלך": י"א שאם כבר עבר תוכ"ד אין צריך לחזור (קישו"ע) ס' קכ"ט סעיף ד'), וי"א כל זמן שלא חתם את הברכה עדיין חוזר ל"המלך" (משנ"ב) ס' תקפ"ב ס"ק י'). ואם אמר "ברוך אתה ה' אינו חוזר (לוח) א"י, וכן סובר פר"ח, פמ"ג ו"דרך החיים" שאין הזכרה זו מעכבת ודלא כמט"א ס' תקפ"ב סעיף ה' שכתב דחוזר לראש).

◀ אם מנין קבוע עבר למקום אחר אפילו רק לראש השנה, יכולים לומר ברכת "מגן אבות", מכיון שעצם המנין הוא קבוע, ולא דמי לבית החתן שעצם המנין לא קבוע (ע"י שו"ע או"ח ס' רס"ח, כן הורו בעל "שבת הלוי" זצ"ל והגר"נ קרליץ זצ"ל).

◀ נוהגים לשיר "שלום עליכם" ("מטה אפרים" ס' תקפ"ג א'), וכן "אשת חילי ועוד זמר של שבת, כדי לכבד גם את קדושת השבת.

◀ גם בקידוש יש להזכיר את ר"ה ושבת ביחד. ואם קידש רק של שבת ורק של יו"ט או רק סיים באחד מהם, הדין הוא כמו בתפילה (כנ"ל), (משנ"ב) ס' תפ"ז ס"ק ב').

◀ שכן "יעלה ויבוא" בברכת המזון, ונזכר לאחר שהתחיל ברכת "הטוב והמטיב" אינו חוזר לראש, כיון שיש אומרים שמצוה להתענות ברי"ה (מג"א) ס' קפ"ח ס"ק ז'), ואם שכן "רצה" חוזר לראש ("מטה אפרים" תקפ"ג ס"ק ד').

◀ וכל זה הוא ביום אבל בלילה לכו"ע אסור לצום (וכמבואר במשנ"ב) ס' תקפ"ז ס"ק ה'), ולכן אם שכן "יעלה ויבוא" בלילה חוזר ומברך (ספר "תהלה לדוד" ס' קפ"ח ס"ק ה'), ושמא לפי סברת שעה"צ (ס' תקפ"ב ד'), בשם רבי אבל, י"ל מכיון שאין מקדשין החדש בלילה, ולכן לענין ברכת המזון בדיעבד אין זה מעכב.

◀ בברכת המזון יאמר "הרחמן יום שכולו שבת וכו' הרחמן הוא יחדש עלינו..." (ע"י משנ"ב) ס' ת"צ ס"ק ה').

◀ מותר לאכול ארבעים (גרגרי חומס) בשלום זכר בליל ר"ה. דהטעם שלא אוכלים קטניות משום כיחו וניעו, דומיא דאגוזים, וכמבואר ב"מטה אפרים" (ס' תקפ"ג ג') וכיון שהארבעים אצלנו הם מבושלים, לא שייך כן (פשוט).

שחרית

◀ בשבת אין אומרים "אבינו מלכנו" (שו"ע) ס' תקפ"ד) ורבים מהספרדים אומרים.

בקשות פרטיות

◀ שאלה: האם מותר להתפלל ברי"ה ויוה"כ שחל בשבת על בקשת צרכים פרטיים? וכן האם מותר לבנות? ומה הדין בשבת?

תשובה: מותר לבקש בימים אלו כל הבקשות הפרטיות והכלליות, לפי שימים אלו הוקבעו לבקשות ותחנונים לפני ממי"ה הקב"ה ("אורחות רבנו" ח"ב ע"י קפ"א בשם החזו"א). ואף כשחל בשבת אין לחשוש משום בקשת רחמים ושאלת צרכיו בשבת, ומשום כן כשמתפללים על חולקים, בעת "מי שבידך" אין צריך לומר "שבת" (או יו"ט) היא מלזקוק ("מטה אפרים" ס' תקפ"ד כ"ב).

וכמו כן נוהגים לבכות ולהוריד דמעות בתפילת ר"ה ויוה"כ, אף שחל בשבת ("מטה אפרים" ס' תקפ"ב כ"ח), והא דכתב הגר"א ב"מעשה רב" את ר"ז שאסור לבכות, כוונתו לבכיה שהיא ממחשבת עצבות וצער ולא בכי של התרגשות).

ולא כמ"ש ב"מט"א" כתב (ס' תקפ"ד ד') שאין אומרים "אבינו מלכנו" בשבת משום שאין לבקש צרכיו בשבת. וי"ל דהתם משום שכל הציבור אומרים ביחד משא"כ כאשר כל אחד מבקש בלחש י"ל שאפשר.

קריאת התורה

◀ אין אומרים י"ג מדות ("מטה אפרים" תקפ"ד ט"ז, וכן נהגו ה"קהילות יעקב", כמבואר ב"אורחות רבנו" ח"ב ע"י מ"ח), ורבים

לע"נ

מרן רבינו שמריהו יוסף נסים קרליץ זצוקללה"ה
נלב"ע כ"ג בתשרי תש"פ

***

לע"נ

נשמה טהורה הנערה רחל ע"ה

בת יבדלחט"א הרב יהודה אריה הלוי דינר

נלב"ע כ"ה מרחשון תש"פ

***

קבלת שבת

◀ יום א' דרי"ה שחל בשבת, חייבת האשה להדליק נרות לפני שקיעת החמה (ולא כמו ביו"ט שיש המדליקים רק לאחר שחוזרים מביה"כ) ויש לברך "להדליק נר של שבת ושל יו"ט".

◀ שכחה להזכיר את השבת בברכת הדלקת נרות, וכבר עבר שיעור תוכ"ד, י"א שיצאה (שו"ת מהר"ם בריסק ח"ב סי' מ"ה) וי"א שתחזור ותברך "להדליק נר של שבת ושל יו"ט (שו"ת "קנין תורה" ח"ו סי' י"א, ש"כ פ' מ"ד ה'). כל זמן שהיא שעת היתר להדליק (ע"י ביאור הלכה, ס' רס"ג, ס"ה, ב"ד"ה להדליק).

◀ ואם שכחה להזכיר של יו"ט, יצאה בדיעבד (ספר "התעוררות תשובה" ח"א סי' קי"ב, וש"כ"ש).

◀ בקבלת שבת נוהגים שלא לומר "לכו נרננה", ומתחילים מ"מזמור שיר ליום השבת" (שעה"צ) ס' תפ"ח ס"ק א' בשם הפמ"ג, "מטה אפרים" ס' תקפ"ב סעיף ב') ויש מקומות שאומרים "לכו נרננה" כמו בשאר השבתות (קישו"ע) ס' קכ"ט סעיף ז').

◀ בקדיש לאחר "מזמור שיר" אומרים "לעילא ולעילא" אפילו שזה עדיין לפני שקיעת החמה מכיון שכבר חלה קדושת שבת ויו"ט.

◀ בקבלת שבת אין אומרים פרק "במה מדליקין" (רמ"א) ס' ר"ע ס"ב משום דביו"ט שחל בערב שבת, אין יכול לומר "עשרתם" שאין מעשרין ביו"ט, וכן ביו"ט שחל בשבת אין אומרים משום לא פלוג. כמבואר ברמ"א ובמשנ"ב שם).

תפילות

◀ מתפללים תפילת ר"ה ומזכירים את שבת (שו"ע) ס' תפ"ז).

◀ אומרים "ואת יום הזכרון הזה זכרון תרועה" (כך הוא הנוסח המדויק יותר, ולא "יום" זכרון תרועה", וכך תיקנו בסידורים החדשים, מחזור "סדר תפילותינו", מחזור הגר"א, סידור "תפילת יוסף" ועוד').

◀ אין אומרים "באהבה" קודם "מקרא קודש" (משנ"ב) ס' תקפ"ב ס"ק ט"ז), ובמקומות שנוהגין לומר "באהבה מקרא קודש" אין לשנות (משנ"ב) ס' תרי"ט ס"ק ז'). והמנהג המקובל שבחול אין אומרים "באהבה" ובשבת אומרים, ואין לשנות כי הוא מנהג קדמונים ("מחזור המפורש" בשם הגרש"ז אויערבך זצ"ל).

◀ התפלל תפילת יו"ט בלבד, או תפילת שבת בלבד, צריך לחזור ולהתפלל (שו"ע) שם).

◀ הזכיר את שבת ויו"ט באמצע הברכה, וסיים בשבת בלבד (מקדש השבת), אין לחזור על הברכה (משנ"ב) שם ס"ק ז').

◀ הזכיר את שבת ויו"ט באמצע הברכה, וסיים ביו"ט בלבד: י"א שלא לחזור (שו"ע) הרב סעיף ג'), וי"א אומרים שצריך לחזור על הברכה ("מטה אפרים" ס' תקפ"ב סעיף כ') וע"י "ביאור הלכה" (סוד"ה מקדש) שנשארו בצ"ע לדינא, ולמעשה פסק הגרש"ז אויערבך זצ"ל דספק ברכות להקל.

◀ כשצריך לחזור באמצע שמונה עשרה יתחיל מ"אתה בחרתנו" כדי שיאמר את כל הנוסח כתיקונו, ולא די בכך שיחזור ל"קדשנו במצותיך" (הגרש"ז אויערבך זצ"ל).

◀ התפלל רק של יו"ט וחזר והתפלל רק של שבת, י"א שלא יצא וצריך להתפלל את שתיהן ביחד ("מטה אפרים" ס' תקפ"ב ס"ק כ"א), וי"א דשפיר יצא (אגר"מ) או"ח ח"ד תשי" ע"י ס"ק י"ד). וספק ברכות להקל ("מנחת שלמה" ח"ב סי' ס' אות כ"ה).

נוהגים לאומרו אפילו בשבת ("מטה אפרים" שם, ו"לוח א"י").

◀ קוראים לתורה שבעה קרואים. הנוהגים להוסיף בשבת, יכולים להוסיף בקריאה זו. אבל כשחל בחול אין להוסיף (רמ"א סי' רפ"ב, "מטה אפרים" סי' תקפ"ד סעיף ב').

◀ ראוי להתפלל על החולים גם ב"ה שחל בשבת ב"מי שברך" לחולה, ואין צריך לומר יום טוב הוא מלועוק או שבת היא מלועוק, כיון שהיום הוא יום הדין ("מטה אפרים" שם סעיף כ"ה).

◀ בברכה האחרונה של הפטרה אומר "יום הזכרון" בתוך הברכה ובחתימה. שכן - דינו כמי ששכח להזכיר שבת או יו"ט בתפילה (ע"ל לעיל).

◀ אומרים "יקום פורקן" ו"מי שברך".

שופר

◀ אם יוצא הציבור להפסקה ראוי להחזיר את הסי"ת לפני שיוצאים, כיון שאין תקיעות.

◀ בשבת אין תוקעים בשופר (שו"ע סי' תקפ"ח ה'). אין להרשות לקטן לתקוע אפילו שעוד לא הגיע לגיל חינוך.

◀ כל שנה מלין בין קריאת התורה לתקיעת שופר (שו"ע סי' תקפ"ד, ד') אמנם כשחל יום הראשון של ראש השנה בשבת, מלין אחרי "אשרי" לפני תפילת מוסף, ויש שסוברים שמלין לפני "אשרי" כדי שלא יהיה הפסק גדול עד לקדיש (משנ"ב שם סי"ק י"ב).

◀ אומרים "היום הרת עולם" אבל לא "ארשת שפתינו" (רמ"א סי' תקצ"ב א').

◀ הרמ"א כתב (שם) שאסור לטלטל שופר שלא לצורך גופו ומקומו, אבל לצורך גופו ומקומו מותר כדין כלי שמלאכתו לאיסור. אולם הגרי"ש אלישיב זצ"ל הורה שהיות ובזמן הזה אין משתמשים בשופר לשום דבר אחר ומאד מקפידים שלא ייסקד, הרי הוא כלי שמוקצה אף מחמת חסרון כיס, ואסור לטלטלו אפילו לצורך גופו ומקומו.

◀ עבר ותקע בשופר בשבת, יש סוברים שקיים מצוות שופר אף שעבר על איסור דרבנן (הגרעק"א דו"ח מערכה ח', ושו"ת "אבני נזר" יו"ד תשי"א קמ"א), ויש חולקים וסוברים שרבנן עקרו לגמרי המצוה, ואין כאן קיום מצוה כלל, וברכותיו הם לבטלה, ומברך ביום בי שוב "שהחיינו" גם לדעת השו"ע ("קבא דקשייתא" קושי צ"ט, ועיי' שו"ת מהרש"ג ח"א סי' ל"ד, ושו"ת "הר צבי" או"ח ח"ב סי' פ"ח, ו"הכמת שלמה" או"ח סי' תקפ"ח).

מוסף

◀ אומרים "עלינו" בתפילת מוסף (רמ"א סי' תקצ"א ז'). והמנהג ברוב מקומות להשתחוות אפיים ארצה בשעה שהשי"ץ מגיע ל"ואנחנו כורעים" (שעה"צ סי' קל"א סי"ק מ"ד שכן מנהגנו. וכ"כ "אלף המגן" סי' תקצ"ב סי"ק ב').

ונוהגין להשתחוות אפילו בשבת (ודלא כמקומות שנוהגין לא להשתחוות בשבת, משום חשש שינערו האבק שבבגדיהם, או משום חשש אשורי גומות, "אשל אברהם בוטשאש" סי' תרכ"א, והגה"ת "הכמת שלמה" סי' תקצ"ב).

שיר של יום

◀ לפי מנהג הגר"א, אין אומרים בי שיר של יום ביום אחד, וכשי"ט חל בשבת אומרים של שבת בלבד, וכן חנוכה שחל בשבת, אבל כשר"ח חל בשבת אומרים שיר של יום של ר"ח, כדי לפרסם שהתחיל החודש וכמבואר בגמ' (סוכה נ"ד):

וכמו כן ראש השנה שחל בשבת, גם כן שייך טעם זה, ולכן י"ל שיר של ראש השנה ולא של שבת (מנחת חינוך מצ' ש"י"ב, ולוח א"י). אולם ברוב המקומות נוהגים לומר שיר של שבת כמו בשאר יו"ט שחל בשבת. ולא דמי לר"ח שצריך לפרסמו, משום שראש השנה ידוע ומפורסם לכל, ומה"ט כתב השעה"צ (סי' תנ"ז סי"ק ב') שלא מברכים החודש בחודש תשרי מכיון שהוא ידוע ומפורסם.

אכילה ושתייה

◀ אלו שלא עושים קידוש לפני מוסף, צריכים לכתחילה לשתות מים לפני התפילה כדי שלא יתענו עד לאחר חצות היום (ועיי' משנ"ב תקפ"ד סי"ק ה', "אלף המגן" סי' תקצ"ז סי"ק ב', ו"ערוך השולחן" סי' תקפ"ח סעיף א', וקובץ "דרכי יוסף צבי").

◀ תענית חלום שמתענים עליו בשבת, מותר להתענות עליו גם ב"ה שחל בשבת (עיי' משנ"ב סי' תקצ"ז סי"ק ז').

◀ בעלי תשובה שרוצים להזמין את משפחותיהם לסעודת יו"ט, כתוב בשו"ע (סי' תקי"ב) שאסור להזמין עכו"ם ליו"ט משום החשש שמא יבשל בשבילו, ועיי' משנ"ב (סי"ק ב') שה"ה מחלל שבת בפרהסיא ג"כ אסור להזמין שדינו כעכו"ם.

וכל זה ביו"ט שחל בחול, אבל ביו"ט שחל בשבת מאחר שאסור לבשל אפילו בשביל ישראל, מותר להזמין מומר. (הגרי"ש אלישיב זצ"ל).

צדקת, תשלך

◀ במנחה הספרדים אומרים "צדקת צדק" והאשכנזים אינם

אומרים (סי' תקצ"ח). ולפי בני ספרד שאומרים גם "אבינו מלכנו" בשבת, ילי"ע איזה להקדים (שע"ת שם).

◀ בשבת אין אומרים תשלך כדי שלא יכשלו באיסור הוצאה מרשות לרשות, ואומרים אותו ביום השני (משנ"ב סי' תקפ"ג סי"ק ח').

סעודה שלישית

◀ לכתחילה יש להתחיל בסעודה שלישית יותר מחצי שעה לפני זמן מנחה קטנה (השנה תשפ"א עד השעה 15:37) או לאכול רק מעט פת שהוא כשיעור כביצה או יותר רק שלא יאכל כרגילותו בחול (מט"א סי' תקכ"ט סי"ק א'), "ביאור הלכה" ושעה"צ שם, ומשנ"ב סי' תע"א סי"ק ט"ז), מאחר שבביליה הוא יו"ט.

◀ יש אוכלים כביצה פת לפני מוסף בכדי שסעודתו לאחר מוסף תהיה סעודה ג', אך אין ראוי לעשות כן, מכיון שסעודה שניה הוא עיקר הסעודה ולא כדאי לאכול רק כביצה, ויש לאכול דבר מוכבד כגון בשר או דגים וכד' (הגר"נ קרליץ זצ"ל).

יום ב' דראש השנה שחל במוצ"ש

הבדלה

◀ הלילה השני של ראש השנה חל במוצ"ש, וצריך לומר "ותודיענו" בתפילת מעריב בברכת "אתה בחרתנו". אם שכח אין צריך לחזור (שו"ע סי' תצ"א סי"ב).

◀ התחיל לומר "ותתן לנו" אינו צריך לומר "ותודיענו" מכיון שכבר אמר "די אלוקינו" ויכול להבדיל על הכוס ("מטה אפרים" סי' תקצ"ט סי"ז) ויש סוברים אם עדיין לא סיים הברכה, יש לחזור ולומר "ותודיענו" (בעל "שבט הלוי" זצ"ל).

◀ אם לא אמר "ותודיענו" אסור לעשות מלאכה האסורה בשבת עד שיאמר "ברוך המבדיל בין קודש לקודש". וכן הנשים לא תחלנה במלאכות ובהכנות במוצ"ש עד שתאמרנה "ברוך המבדיל".

◀ אין אומרים "ויהי נועם, ואתה קדוש", ולא "ויתן לך", ולא "זמירות אליה הנביא".

◀ מקדשים ומבדילים ביחד על הכוס ומברכים לפי סדר יקנה"ז: יין, קידוש, נר, הבדלה, זמן.

◀ אין מברכים על הבשמים.

◀ מסיימים "ברוך... המבדיל בין קודש לקודש". טעה וסיים בין קודש לחול לא יצא משום ששינה ממשטע שטבעו חכמים וצריך לחזור ולהבדיל. ("אורחות רבינו" ח"ב ע"מ קי"א בשם מרן בעל "קהילות יעקב" זצ"ל, שכן משמע מסתימת הפוסקים, ושו"ת "שבט הלוי" ח"ח סי' קי"ה).

◀ כשמברכים ברכת "מאורי האש" אין מחברים נר אחד לשני משום חשש ממחק, ויש אומרים שגם אין לחבר את הלהבות מחשש כיבוי, אלא מקרבים אותן זו לזו.

◀ הנשים יכולות לשתות מכוס הבדלה זו.

◀ שחל לומר "ותודיענו" בתפילת ערבית, וגם שכח להבדיל בשעת הקידוש, והתחיל לאכול או לשתות חייב לחזור ולהתפלל שמו"ע (שו"ע סי' רצ"ד א'), ו"ביאור הלכה" בשם פמ"ג).

ואם נזכר רק למחר יתפלל פעמיים תפילת שחרית, ותפילה שניה משום תשלומין, ויזכיר "ותודיענו" בתפילה שניה (משנ"ב סי"ק ב', ועיי' ח' הגר"ח על השי"ס).

◀ אמר "ותודיענו" בתפילה, אבל שכח להבדיל על הכוס, מיד שנוצר יבדיל על הכוס, ואפילו באמצע סעודתו (שו"ע סי' תע"ג, א', ומשנ"ב סי"ק ה'), ואם נזכר רק למחרת, יעשה כוס אחת לקידוש ולהבדלה.

תקיעות

◀ ביום השני של ר"ה האשכנזים והספרדים מברכים גם "שהחיינו" לפני התקיעות (שו"ע סי' ת"ר ומשנ"ב סי"ק ו').

◀ ביום השני, מכיון שתקיעת שופר הם רק דרבנן, מי שהגיע לבן י"ג שנים יכול להוציא בתקיעת שופר משום חזקה דרבא (עיי' משנ"ב סי' תקפ"ט סי"ק ב', ושעה"צ שם).

◀ אבל אין למנות בעל תוקע שלא נתמלא זקנו לתקוע בציבור משום כבוד הציבור (הגה"ת רעק"א סי' תקפ"ה).

◀ אם היה מוחזק לתקוע ביום א' דראש השנה, וחברו מוחזק לתקוע ביום ב', כשחל יום א' בשבת ותוקעין רק ביום השני י"א שהמוחזק לתקוע ביום ראשון יתקע משום שהוא קודם לשני ("פנים מאירות" ח"ב סי' קכ"ו, שו"ת "אור נעלם" מובא בהג"ה רעק"א או"ח סי' תקפ"א), וי"א שהשני יתקע לפי שהוא מוחזק לתקוע לעולם ביום זה ("שערי תשובה" שם), ולמעשה יש לשאול שאילת חכם.

◀ מסופק אם שמע קול שופר, ביום השני החיוב הוא מדברי סופרים, אין צריך לחזור לתקוע כלל, כי ספק דברי סופרים להקל (משנ"ב סי' תקפ"ה סי"ק א').

תשלך

◀ אומרים תשלך לאחר מנחה במקום יום הראשון (משנ"ב סי' תקפ"ג ח').